

Gazi Üniversitesi
Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli
Araştırma Merkezi

**I. Türk Kültürü ve
Hacı Bektaş Veli
Sempozyumu Bildirileri**
(22 - 24 Ekim - 1998)

ANKARA - 1999

VİLAYETNÂME-İ HACI BEKTAŞ-I VELÎ'YE GÖRE İSLÂMÎ İNANÇ VE İBADETLER

Dr. İlyas Üzüm

TDV İslâm Araştırmaları Merkezi

Kendi sağlığında olmamakla beraber, bilâhère "yol" adını veren Hacı Bektaş-ı Velî'nin dinî kimliği hakkında, ifade etmek gerekir ki, hâlâ çeşitli spekülasyonlar yapılmaktadır. Kısaca değinmek gerekirse, bazıları onu yaygın İslâmî anlayışa mensup bir Anadolu ereni, bazıları materyalist dünya görüşüne sahip halk lideri, bazıları da eski Türk dinî anlayışlarıyla İslâmî mezceden senkretik bir anlayışın sembolü olarak tasvir etmektedir.

Hiç şüphe yok ki Hünkâr'ın dinî kimliğini tespit etmek için takip edilmesi gereken yol; ondan bahseden kaynakların incelenmesi, onun menkâbelerinin hikâye edildiği vilayetnamenin tetkiki ve ona bağlılık davasında bulunan zümrelerin sahip olduğu telakkilerin göz önünde bulundurulmasıdır.

Hünkârın dinî kimliği hakkında klasik kaynaklara bakmak gerekirse şunlar söylenebilir. Bu kaynaklardan il-

ki olan Elvan Çelebî'nin (Ö. 1359) menâkıbu'l- kudsîyeyesine göre Hacı Bektaş-ı Velî "tâc-ı sultanı istemeyen, Allah'ın kendisine edep ilim, bilim ve takva verdiği bir şahsiyet olup şeriatı bilip onunla amel eder, tarıkatta da ârif vasfına sahip kişidir"(1). ikinci kaynak olan Eflâkî'ye göre ise o, kalbi marifele dolu olan fakat şeriata uymayan ve namaz kılmayan bir kimsedir(2). üçüncü kaynak Nefehâtü'l- üns'e göre Hünkâr, meşhur bir Anadolu velisi olup sıhhat-i hali ve evliya taifesinden olduğu tevatüre ulaşmıştır(3). Bir diğer kaynak Tevârih,î Âl-i Osman'a göre Hacı Bektaş-ı Velî şeyhlikten müridlikten uzak budala azizdir(4) Başka bir kaynak olan eş-şakâikte ise Hünkâr, Allah'ı bilen, keramet ve velayet sahibi bir zat olup, kabri civarında yapılan dualar makbuldür(5)

Görüldüğü gibi Hacı Bektaş Velî ile ilgili bu kaynakların onun dinî kimliği konusunda aynı bilgiler vermemektedir. Bazı kaynaklar onu şeriatı bilen ve onunla amel eden kişi olarak bazıları da şeriatı yani İslâm'ın ibadet biçimlerini yerine getirmeyen kişi olarak takdim etmektedir. O halde bu kaynaklarla iktifa etmek yeterli olmamaktadır. Bilhassa onu, Vilayetnâmesine bakmak zaruridir.

Bilindiği gibi Vilayetnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî, Hünkârın vefatından yaklaşık 200 yıl sonra kaleme alınmış olup Hacı Bektaş Velî ananesi mensuplarınca ağızdan ağıza dolaşarak gelin Hünkâr'ın kerametlerini ihtiva eden bir eserdir. Kütüphanelerde çok sayıda yazma nüshası bulunan, birkaç defa edisyon kritüğü yapılan ve Almanca'ya da tercüme edilmiş olan Veliyatnâme araştırmacılar tarafından Bektaşî menakıbnameleri içinde en çok okunan ve ananeye mensup zümreler tarafından yanî mukaddes kabul edilen metin olarak tasvir edilmektedir(6).

Ne yazık ki Vilayetnâme, kanımızca, bir bütün halinde Hünkâr'ın nasıl bir dinî kimliğe sahip olduğunu yansıtmaması bakımından tetkike tabi tutulmamıştır. Vilayetnâme üzerinde ciddi çalışma yapan Ahmet Yaşar Ocak onu daha çok ihtiva ettiği İslâm inanç ve ibadetler konusundaki yaklaşımını ortaya koymamıştır. Biz burada çok özet olarak eserde, İslâmî inanç ve ibadet anlayışına dair yapılan göndermelere temas etmek istiyoruz.

Hacı Bektaş-ı Velî, Vilayetnâmede, herşeyden önce

"müslüman bir bir veli" kimliğiyle tanıtılır. Bu husus iki örnekle misallendirilebilir: a) Horasan halkı Ahmed Yesevî'ye gelerek Bedaşşan ülkesinin Müslüman olması için himmet etmesini istemiş, o önce nefes oğlu kutbeddini göndermiş de netice alamamış bunun üzerine Tann'ya dua etmiş, Tann da bu hali Hacı Bektaş'a bildirmiştir. O da Türkistan'a gelerek Yesevî ile görüşmüş, daha sonra Bedaşşan'a giderek onların müslüman olmasına vesili olmuştur(7). b) Hünkâr'ın yaşadığı dönemde Tatarlar İristiyan dinine mensupturlar. Hünkâr onların İslamlaşmasını sağlamak için karadonlu Can Baba'yı Erzincan'a göndermiş, sonunda onların müslümanlığı kabul etmelerine vesile olmuştur(8)

Görüldüğü üzere Hacı Bektaş'ı Veli sadece İslâm'ı benimsemiş bir şahsiyet değil aynı zamanda başka inançlara mensup olanların İslamlaşmasına öncelik veren bir kimse-dir. Başka bir ifadeyle onun baskın dinî kimliği İslâm'dır. onun İslâm anlayışında önceki bazı inançların etkisinin de bulunduğu şüphesiz, inkar edilemez bir gerçektir. Ancak burada önemli olan hâkim anlayışın ne olduğudur. Bunun tesbit edilebilmesi için de gerekli olan şey, Vilayetnâmenin bu açıdan tahlilidir.

Bilindiği gibi, kelâmî ekollerinde detaydaki anlayış farklılıkları dikkate alınmaksızın, İslâm inançlarını temelde; ulûhiyet, nübüvvet ve ahiret inancı şeklinde özetlemek mümkündür. Hemen ifade etmek gerekir ki Vilayetnâme, İslâm'ın benimsediği bu inançlar bakımından incelendiğinde yaygın İslâmî anlayışla paralellik arz eden bir tablo ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, İslâm inançlarının temeli Allah'ın varlığına, birliğine; Hz. Muhammed'in de hak peygamber olduğunu kabüle dayanır. Bu husus Vilayetnâmede kesin olarak benimsenir. Vilayetnâme'nin ilk sayfalarında yer aldığı üzere anne Zeynep Hanım oğlu Hacı Bektaş'a memesini verdiyse de almamış, altı ay geçince "kesinlikle tanıklık ediyorum ki Allah'tan başka ilâh yoktur, onun hiçbir ortağı bulunmamaktadır; yine kesinlikle tanıklık ediyorum ki Hz. Muhammed Allah'ın kulu ve Peygamberi dir, keza tanıklık ediyorum ki Hz. Ali Tanrı'nın velisidir" demiş, Hünkâr'ın ağzından çıkan ilk söz bu olmuştur(9).

Ulûhiyet inancına gelince muhakkak ki İslâmın temeli Allah'ın varlığı, birliği ve onun kemal sıfatlarla vasıflanmış, eksik sıfatlardan münezze olan yüce bir Tann mef-hununun kabulüne dayanır. Vilayetnâme'deki atıflar böyle bir Tann telakkisiyle uyum arzeden bir karakter taşımaktadır. Onun varlığı, birliği kabul ettikten başka "âlemlerin Rabbi olduğu"(10), yaratıcı oluşu, kudreti ve zevsizliği (bekası) (11), inayet ve irade sahibi olması, ganî (sonsuz varlıklı) 512), tevbeleri ve duaları kabul ediciliği(13) çok kesin bir biçimde benimsenir ve Hünkâr'ın bunlara inandığına işaret edilir.

Ulûhiyet inancıyla ilgili şuna da temas edilmelidir ki birçok Alevî ve Bektaşî ozanında görülen vahdet-i vücud telakkisi Vilayetnâmede söz konusu edilmemektedir.

İslâm inançlarının ikincisini teşkil eden nübüvvet yani peygamberlik anlayışına gelince Vilayetnâme'de bu konuda sınırlı fakat Kur'an'a ters düşmeyen yaklaşımlar bulunmaktadır. Ahmed Yesevî'nin Tann'ya duasından bahsedilirken onun "Ey herkesin sırlarını bilen Tann! Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar bütün peygamberlerin hakkı için.." şeklinde (14) kayıt ilk peygamber Hz. Âdem ile son peygamber Hz. Muhammed'in nübüvvetlerinin tasdik edildiğini göstermektedir. Ayrıca Vilayetnâme'de Hz. Muhammed'den Hünkâr "atam ve iki cihan güneşi"(15) diye söz etmektedir. Keza eserde bazı âlimlerin salih bir insan, bazı âlimlerin peygamber olduğunu söylediği Hızır'dan sık sık bahsedilmekte, Hünkâr'ın onunla buluştuğu kaydedilmektedir(16)

Nübüvvet inancı ile ilgili çok önemli bir konu Kur'an-ı Kerim'dir. Allah tarafından indirilen ve hiçbir değişikliği uğramamış bulunan ve esasen korunmasını Allah'ın üzerine aldığı Kur'an-ı Kerim'den Vilayetnâme'de daima saygı ile bahsedilir. Eserde yer aldığı üzere Hacı Bektaş-ı Veli, Lokman-ı Parende'nin yanında ders alırken birgün Hünkâr'ın sağında ve solunda iki kişinin bulunduğu görülmüş; onlara yaklaştığında ise kaybolmuşlardır. Lokman, Bektaş'a bunların kim olduğunu sorduğunda, o , sağındakinin Hz. Muhammed, solundakinin Hz. Ali olduğunu, birisinin kendisine Kur'an'ın zahirini, diğersinin, ise batınını öğrettiğini belirtmiştir(17). Yine kaydedildiğine

göre Hacı Bektaş-ı Veli Beda'şan ilini zapt edince ahalişi onu başlanına padişah yapmak istemiş, o ise bunu reddederek halka namaz kılmayı ve Kur'an okumayı öğretmiştir(18). Eserde Kur'an'la ilgili bir kayıt da şudur: Hünkâr ölmeden önce Tanrıya niyazda bulunmuş, Peygambere salavat getirmiş, kendisi kendisine Yâsin sûresini okumuştur(19)

Görüldüğü gibi Vilayetnâme'de Kur'an,ı Kerim'in Tanrı kelamı olduğu kabul edilmekte ve sıhhati hakkında en küçük bir tereddüt yer almamakta, Hünkâr'ın halka Kur'an öğrettiği ifade edilmektedir.

Temel İslâmî inançlardan ahiret telakkisine gelince Kur'an-ı Kerim'de yaygın İslâmî anlayışta bu inançla kıyametin hak olduğu, diriliş, mahşer, cennet ve cehennemin gerçek olduğu ifade edilir. Vilayetnâme'de bu hususlarla ilgili olarak sınırlı malzeme bulunmakta olup bunlarda bazı farklı yorumları çağırışturan telakkilere atuf yapılmakla beraber çoğu kere yaygın İslâmî anlayışa uygun yaklaşımlar mevcuttur.

Vilayetnâmede birkaç yerde Hacı Bektaş'ın Hz. Ali'nin sırn olduğu kaydedilir. Hacı Bektaş'ın vefat etmek üzere iken de durumdan müteessir olan soru İsmail'i teselli etmek üzere "Biz ölmeyiz, suret değıştirikiz" dediği nakledilir(20). Buradan hareketle Ahmet Yaşar Ocak, Vilayetnâme'de tenasüh yani ruh göçü anlayışına yer verildiğini iddia eder. Eser, iyi tetkik edildiği takdirde bu yaklaşımın ihtiyatla karşılanması gerektiği sonucuna ulaşılır. Zira Vilayetnâmede kıyamet, mahşer ve sırat anlayışı da benimsenmiş bir telakki olarak sunulur. Şöyle ki Hünkâr; Vilayetnâme'ye göre, Molla Sadettin ile birlikte ikeni sofraya serilir. Fakat yemeğin tuzsuz olduğu anlaşılır. Bunun üzerine Hünkâr "filan yerde tuz madeni var, oraya gidin, kazın çıkann, kıyamete dek insanlara bizden armağan olsun" der. Söylenen yapılır ve tuz bulunur(21). Görüldüğü gibi bu ifadede Hünkâr'ın kıyamet inancına sahip olduğu açık biçimde anlaşılmalıdır.

Aynı şekilde Vilayetnâmede "mahşer" inancına da atuf yapılmaktadır. Kaydedildiğine göre Tatar topluluğu müslüman olduktan sonra Hünkâr'a müşahip olmuş, ancak zamanla tekrar bazı eski âdetlerine dönerek yoldan çıkmış-

lardır. Bunun üzerine Hünkâr, halifelerinden Huy Ata'yı onlara göndermiştir. Huy Ata kerametler göstererek velayetini ispatladıktan sonra onlara "şeriate ve tarikata uymalarını ve bu şekilde mahşer günü Muhammed Ali'nin bayrağı altında haşrolmalarını" öğütlemiştir (22). Görüldüğü gibi bu şekilde de mahşer net olarak zikredilmektedir.

"Sırat" ile ilgili kayıt da eserde şöyle geçmektedir: Hünkâr nasip vererek halifelerinden kolu Açık Hacım Sultan'ı Germiyan iline göndermiştir. Hacım Sultan bölgeye gittiğinde iklim erenlerinin orada akan derin bir suyu geçemediğini görmüş ve onlara "bu böyleyken yarı kıyamet günü bunca mürdi, muhibbi sırat köprüsünden, ve bunca berzahlardan nice geçireceksiniz" demiş, kendisi elif-i tacı çıkararak sudan geçmeyi başarmıştır(23).

Bunlardan başka Vilayetnâmede muhtelif kimselerden bahsedilirken zaman zaman "ahirete göçtü" ifadesi kullanılır. Söz gelimi Baba Resûl den hikâye edilirken "O, bunca velayet ve keramet gösterdikten sonra Beşkanş makamında ahirete göçtü" denilir(24).

Tekrarlamak gerekirse Vilayetnâme'de yer alan kıyamet, sırat, mahşer, ahirete geçmek gibi bu kayıtlar çok mücmel halde bu inançların kabul edildiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, inanışlarla ilgili olarak denebilir ki Vilayetnâme'de uluhiyet, nübüvvet ve ahiret gibi temel İslâmî inançlar büyük ölçüde kabul edilmiş görülmektedir.

İslâmî ibadetler konusunda Vilayetnâme'nin tavrına gelince önce şunu belirtmek gerekir ki Kur'an-ı Kerim'in ortaya koyup Hz. Peygamberin hayatında somutlaşan ve tali farklılıklar dikkate alınmazsa geçmişte ve günümüzde dünya müslümanlarının kahr ekseriyetini oluşturan sünni, Şii (On İki İmamcı), Zeydi ve İbâdi gibi gruplarca da dinî hükümü konusunda tartışma olmayan temel İslâmî ibadetler vardır. Bunlardan bilhassa günlük farz namazlar, Ramazan orucu, hac, zekat, içkinin haramlığı büyük önem taşımaktadır. Zaman zaman ciddi mübhemlikler olmakla beraber Vilayetnâmede bunlarla ilgili azımsanamayacak yaklaşımlar bulunmaktadır.

İslâmî ibadetlerde, önce, abdest ve namaz konusu

üzerinde durmak gerekir. Vilayetnâmede abdest konusunda çelişki hükümlerin bulunduğunu görmekteyiz. Bir kayda göre Hünkâr Molla Saadetin ile birlikte iken namaz vakti girmiş, Mollo Saadetin Hünkâr'a abdest alması gerektiğini söylemiş, Hünkâr "Hakka giden hak uğrum Hak için biz abdest almayız, sen alacaksan al," demiştir(25). diğ er taraftan yine Vilayetnâmede kaydedildiğine göre Hünkâr abdestsiz yere basmamıştır(26). Yine nakledildiğine göre Hünkâr her ne zaman abdest alsa Kadıncık Ana onun abdest suyunu zayi etmemiş, onu içmiştir(27)

Abdest ile ilgili çelişkili yaklaşım ve mübhemlik bir dereceye kadar namaz konusunda da kendisini göstermektedir. Aslında Vilayetnâmede namazla ilgili oldukça fazla atf vardır; ancak bu atflar çok kesin ve açık biçimde Hünkâr'ın farz namazları kıldığını gösterir nitelikte değildir. Öte yandan namaza karşı olmak gibi herhangi bir eğilim de söz konusu edilemez. Vilayetnâmede namazla ilgili atfların önemlileri şunlardır: Lokman-ı Parende Kâbede namaz kılarken Hacı Bektaş Velî'nin de -keramet sergileyerek, orada namaz kıldığını, namaz bitince de gözden kaybolduğunu söylemiştir(28). Başka bir nakilde Hacı Bektaş-ı Velî'nin Horasan pirlarına kendini kanıtlamak için susam yaprağı üzerinde namaz kıldığı (29); keza onun dan secinin üzerinde namaz kıldığı(30) belirtilmiştir. Ayrıca o, Bedahşan ilini aldıktan sonra halka namaz kılmayı öğretmiştir(31). Keza o, Horasan pirlarına kendisini ispatladıktan sonra bir mağaraya çekilip ibadet ve riyazete yönelmiş; hatta o kadar ki namazda rukû ettiğ i zaman mübarek beyni hareket eden, rukûden kalkınca gene yerine gelen bir duruma gelmiştir.(32)

Yine Vilayetnâne'deki anlatıma göre Hünkâr, Sulucakarahöyük'e gelince doğruca mescide gitmiş(33); başka bir gün Alacık köyüne gittiğinde akşam namazının vaktinin girmesi üzerine camiye girmiş, Kara Fakı adındaki İmam Hünkâr'ın önüne geçip namaz kıldırılmaya çalıştığı için aklına Kur'an'dan hiçbir ayet gelmemiş(34); Mollo Saadetin namaz vakitleri geldiğinde Hünkâr'ın gözden kaybolduğunu görmüş, Hünkâr durumun izah etmek ve onun merakını gidermek için -keramet eseri olarak onu Kâbeye götürmüş, Molla Saadetin namaz vakitlerinde Hünkâr'ın Kâbede namaz kıldığını anlamıştır(35).

Bu atflardan anlaşıldığı kadıyla Hünkâr namaz ibadetine önem vermiş, Bedahşan halkına bunun nasıl kılınacağını göstermiş, kendisi keramet eseri olarak Kâbe de namaz kılmıştır. Ancak bütün bunlara rağmen onun çok açık bir şekilde günde beş defa namaz kıldığı, müridlerine ya da muhiplerine namaz kıldırıldığı yolunda bir fikre ulaşmak güç görünüyor.

İslâmî ibadetlerden bir diğ eri olan Hac farızası konusunda ise belirtilmelidir ki daha net bir yaklaşım müşahade edilmektedir. Vilayetnâme'de Lokman-ı Parende'nin Hacca gittiğ i, tavaf yaptığ i hac törenlerini yerine getirip Ararat'da vakfaya durduğunu nakledilmektedir(36). Daha önemlisi Hünkâr Rum ülkesine gelirken hacca niyet etmiş, Necef, Medine, Kudüs, Halep gibi şehirlere uğrayarak "erbân" çıkarmış ve hac vazifesini eda ederek Elbis-tan ve Kayseri güzergâhını takip ederek Anadolu'ya gelmiştir(37)

Tekrarlamak gerekirse Hünkâr, Vilayetnâmede nakledildiğine göre hac farızasını eda etmiş bir kimsedir. Ayrıca o, keramet eseri olarak sık sık Kâbe ye giderek namazı orada kılmıştır.

Vilayetnâme'de diğ er İslâmî ibadetlerden Ramazan orucu, zekat açıkça geçmemekle beraber Hünkâr'ın oruç tuttuğ u(38), keza İslâm'da mali ibadetlerden sayılan ve faziletiyle ilgili birçok rivayet bulunan yardımlaşma, evlenmek üzere olan insanlara mali destek verme, misafire ikram etme, insanlara sofraya açıp onları yedirme içirme gibi hususlara sık sık göndermeler yapılır ve bunlar "özendirici" bir usulde aktarılır.

Diğ er taraftan İslâmî ibadet olduğ u kadar İslâmî sembol vasfı da taşıyan besmele, hamdele, salve ve selamlaşma Hünkâr'ın ihmal etmediğ i hususlar olarak sunulur. Hünkâr işlerine "besmele" çekerek başlamış, sergilediğ i olağanüstülükleri kendi marifeti olarak değil "Tanrı'nın izni, kudreti ve inayeti" ile gerçekleştirmiştir.

Ayrıca Vilayetnâme'de yer yer İslâm ahlâkının bazı önemli prensiplerine de gönderme yapılır. Söz gelimi Hünkâr vefatından önce San İsmail'e vasiyette bulunurken cömertlik yapması, sofraya yayması ve hizmete devam etmesi gibi öğütler verdikten sonra şöyle der: "Benden

kişvet giyen her mürid konuk istesin, konuğa hizmet etsin. Şeytan gibi kendisini görmesin, kimsenin yatan itini kaldırmasın. Kimseye karşı ululanmasın, hased etmesin..."(39)

Şuna da işaret edilmelidir ki Vilayetnâme'de İslâm'ın yasakladığı kov, gıybet, zina, içki, kumar gibi nehiyleri mübah saymaya yönelik hiçbir tavır yoktur. Hünkâr'ın ya da çevresindekilerin bu haramlara aldınş etmemeyi çağırıştıran hiçbir tavır, söz ya da yaklaşım kesinlikle bulunmamaktadır.

Sonuç olarak Vilayetnâme'de uluhiyet inancı, Hz. Muhammed'in peygamberliği ve Kur'an'ın hak kelâmı olduğu, kıyamet ve ahiretin gerçekliği gibi temel İslâmî inançlar hemen hemen aynen benimsenir ve bu anlayışlara ters düşecek -ahiretle ilgili birkaç mübhem kayıt hariç, hiçbir anlayışa yer verilmez. Şu halde Vilayetnâme'nin yansıttığı Hacı Bektaş-ı Veli inançların bakımından gerçek bir İslâm erenidir. İslâmî ibadetler bakımından ise aynı şeyleri söylemek biraz güç görünmektedir. Abdest bir bakıma çelişkili, beş vakit namaz çok net değil, Ramazan orucu ve zekata atf yoktur. Ancak Hünkâr'ın abdestsiz yere basmadığı, günlük namazları bazen Kâbe'de kıldığı, oruç tuttuğu, hac yaptığı ve bazı öteki kutsal mekanları ziyaret ettiği de yapılan nakiller arasındadır.

Sözümüzün başında Hacı Bektaş-ı Veli'nin dini kimliğinin hâlâ spekülasyon konusu yapıldığı, bu spekülasyonları kaldırmamızın yolunun ise Hünkâr ile ilgili bilgi veren klasik kaynaklara Vilayetnâme ve Hünkâr'a bağlılık davası güden zümrelerin tetkik edilmesi olduğunu söylemiştik. Burada giriş mahiyetinde klasik kaynakların nakillerine atf yapmıştık. Vilayetnâme'deki yaklaşımları ise yine özet sayılabilecek bir muhteva sunduk. Şimdi de birkaç cümle ile Alevî ve Bektaşî toplulukların dinî kimliğine değinilebilir. Belirtilen toplulukların içerisinde Hacı Bektaş-ı Veli'yi hemen hemen hiç tanımayan kesimler olduğu gibi soy bakımından onun neslinden geldiğini iddia edenler vardır. Bu toplulukların tamamı din olarak İslâmı benimsediklerini ifade etmektedirler. Allah'ın varlığı, birliği ile Hz. Muhammed'in Peygamberliğine iman gelenek olarak benimsenmiştir. Kur'an-ı Kerim'in sıhhati ile ilgili yaklaşımları ise ihtilâfidir. Aynı şekilde sayıca az olan bazı ke-

simler arasında ahiret anlayışı konusunda da ihtilâflar mevcuttur. Alevî-Bektaşî toplulukların en ihtilâflı durumları ise İslâmî ibadetlerle ilgili konulardadır. İbadet yani Tanrı'ya tapınma genellikle kabul edilmekle beraber bunu biçimleri büyük ölçüde yaygın İslâmî anlayıştan uzaklık arz etmektedir. Muayyen sayıda zümre günlük namazlar, Ramazan orucu hac ve zekat gibi ibadetleri yerine getirmekte ise de daha geniş kitleler bu ibadetlerin farziyetine kail olmadığı gibi bazı çevreler bunlara karşı olduklarını da belirtmektedirler. Bu açıdan bakıldığında Alevî ve Bektaşî topluluklarının Vilayetnâme ile bazen uyum içinde, bazen de ondan uzaklaşmış oldukları görülmektedir. Hatta şehirleşme ile birlikte özellikle genç kuşakların Hacı Bektaş-ı Veli'nin manevi ve mistik yönünden büsbütün ayrılmaya başladığı bilinmektedir. Kanaatimizce yapılması gereken şey hangi inanç ve anlayıştan gelirse gelsin insanların, içine doğdukları telakkileri doğru şekilde öğrenmeleri, diğer anlayışlar hakkında sağlıklı bilgi edinmeleri ve tutarlı tahliller yaparak kendilerine yön çizmeleridir. Artık, Hünkâr'ın dini kimliği ile ilgili spekülasyonlar da bitmeli, kimse onu kendi ideolojisi ya da sübjektif anlayışına kurban etmemeli, her velî, her eren gibi oda doğru şekilde tanınmalı, mensubu oldukları İslâm'a hem onların gözüyle hem de onlara İslâm'ın gözüyle bakılmalıdır. Akli ve ilmi olan da budur.

KAYNAKLAR

- 1 Elvan Çelebi, Menâkıbü'l-kudsîyye (nşr. İsmail Eransal-A. Yaşar Ocak), Ankara 1995, s. 170-171.
- 2 Ahmet Eflakî Ariflerin Menkıbeleri (trc. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1986, I, 412.
- 3 Abdurrahman umî, Nefehâtü'l-üns (trc. Lami-i Çelebi), nşr. Süleyman Uludağ, Mustafa Kara, İstanbul 1995, s. 843.
- 4 Aşıkpaşazâde, Tevârîh, i Âl-i osman (nşr. Âli Bey), İstanbul 1970, s. 204-205.
- 5 Taşköprizâde, eş-Şekâikü'n-Numâniyye (nşr. Ahmet s. Fırat), İstanbul, 1405, s. 20.
- 6 Bk. Hacı Bektaş-ı Veli, Makâlât (nşr. Esad Coşan), İst. ts., nâşirin mukaddimesi, s. XV-XVII; Ahmed Yaşar Ocak, Bektaşî Menâkıbnamelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri, İstanbul 1983, s. 5-8. Vilayetnâme neşirleri içerisinde en çok kullanılanı Abdülbaki Gölpınarlı'nın neşiri olup burada, bu neşir (İstanbul 1958) kullanılmaktadır.

7	Vilayetrnâme, s. 9-13	23	Vilayetrnâme, s. 85.
8	Vilayetrnâme, s. 39-43.	24	Vilayetrnâme, s. 89.
9	Vilayetrnâme, s. 3-4	25	Vilayetrnâme, s. 16.
10	Vilayetrnâme, s. 7.	26	Vilayetrnâme, s. 4.
11	Vilayetrnâme, s. 8.	27	Vilayetrnâme, s. 64.
12	Vilayetrnâme, s. 50, 65.	28	Vilayetrnâme, s. 7.
13	Vilayetrnâme, s. 55	29	Vilayetrnâme, s. 8.
14	Vilayetrnâme, s. 10.	30	Vilayetrnâme, s. 16.
15	Vilayetrnâme, s. 5.	31	Vilayetrnâme, s. 13.
16	Vilayetrnâme, s. 22.	32	Vilayetrnâme, s. 8.
17	Vilayetrnâme, s. 5.	33	Vilayetrnâme, s. 27.
18	Vilayetrnâme, s. 13.	34	Vilayetrnâme, s. 33.
19	Vilayetrnâme, s. 90.	35	Vilayetrnâme, s. 62-63.
20	Vilayetrnâme, s. 91.	36	Vilayetrnâme, s. 6.
21	Vilayetrnâme, s. 58-59.	37	Vilayetrnâme, s. 17-18.
22	Vilayetrnâme, s. 45.	38	Vilayetrnâme, s. 55
		39	Vilayetrnâme, s. 90.